

УДК 517.9

М. В. Плахотник

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**НЕОБОРОТНИЙ АНАЛОГ СПРЯГАЮЧОГО ВІДОБРАЖЕННЯ
ДЛЯ ПАРИ ТЕНТОПОДІБНИХ ВІДОБРАЖЕНЬ**

Вивчається функціональне рівняння, яке визначає топологічну спряженість пари тентоподібних кусково лінійних відображень інтервалу в себе. Отримано всі неперервні розв'язки цього функціонального рівняння, зокрема доведено, що їх існує зліченна кількість.

MSC: 37E05.

Ключові слова: топологічна спряженість, тент-відображення, одновимірна динаміка.

ВСТУП. Вивчення динамічних систем з точністю до топологічної спряженості є природним і широко відомим прийомом в теорії динамічних систем, та бере свій початок ще в роботах Анрі Пуанкаре. Нагадаємо, що відображення f_1 та f_2 , які відображають інтервал $[0; 1]$ в себе, називаються топологічно спряженими, якщо існує гомеоморфізм (тобто неперервне оборотне відображення) $\tau : [0; 1] \rightarrow [0; 1]$, для якого діаграма

$$\begin{array}{ccc} [0; 1] & \xrightarrow{f_1} & [0; 1] \\ \tau \downarrow & & \downarrow \tau \\ [0; 1] & \xrightarrow{f_2} & [0; 1] \end{array}$$

є комутативною, тобто $\tau(f_1(x)) = f_2(\tau(x))$ для кожного $x \in [0; 1]$.

В підручниках з теорії динамічних систем (див., напр.: [3, с. 14]) згадується топологічна спряженість відображення f , заданого як

$$f(x) = \begin{cases} 2x, & x < 1/2; \\ 2 - 2x, & x \geq 1/2, \end{cases} \quad (1)$$

та відображення $\tilde{f}(x) = 4x(1-x)$. Гомеоморфізм $\tilde{h}$, який задає топологічну спряженість f та $\tilde{f}$, має вигляд

$$\tilde{h}(x) = \sin^2\left(\frac{\pi x}{2}\right).$$

Наведений приклад природно надихає на розгляд питання про топологічну спряженість f вигляду (1) та відображень

$$f_v(x) = \begin{cases} \frac{x}{v}, & 0 \leq x \leq v; \\ \frac{1-x}{1-v}, & v < x \leq 1, \end{cases} \quad (2)$$

для довільного $v \in [0; 1] \setminus \{1/2\}$.

Існування та єдиність гомеоморфізму h , який визначає топологічну спряженість f та f_v , є простою справою для студентів, які вивчають курс теорії динамічних систем. Робота [1] присвячена обмеженням h на множини раціональних

чисел з фіксованим знаменником, що є степенем двійки. Властивості диференційовності цього гомеоморфізму вивчалися також в [2]. Зокрема, в [2] доведено, що похідна відображення h дорівнює нулю майже скрізь, а також, що якщо похідна h' в деякій точці існує і скінченна, то вона дорівнює 0. Нетривіальність встановлених в [2] властивостей гомеоморфізму h пояснює природність задачі про знаходження негомеоморфних розв'язків функціонального рівняння

$$\eta(f(x)) = f_v(\eta(x)) \quad (3)$$

для невідомої неперервної функції $\eta : [0; 1] \rightarrow [0; 1]$.

Ми доведемо, що якщо відображення η монотонне, то воно є гомеоморфізмом, який визначає топологічну спряженість f та f_v . Іншими словами, розв'язок функціонального рівняння (3) не може бути неперервним, монотонним, але при цьому відобразити $[0; 1]$ в його підмножину, котра не збігається з усім інтервалом $[0; 1]$.

Для гомеоморфізму h , який визначає топологічну спряженість відображень f та f_v та довільного неперервного розв'язку η функціонального рівняння (3), буде комутативною діаграма

$$\begin{array}{ccc} [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1] \\ \eta \downarrow & & \downarrow \eta \\ [0; 1] & \xrightarrow{f_v} & [0; 1] \\ h^{-1} \downarrow & & \downarrow h^{-1} \\ [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1]. \end{array}$$

З комутативності цієї діаграми видно, що для знаходження відображення η необхідно і достатньо знайти неперервне відображення ξ , для якого комутуватиме діаграма

$$\begin{array}{ccc} [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1] \\ \xi \downarrow & & \downarrow \xi \\ [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1], \end{array}$$

після чого відображення η буде задане рівністю

$$\eta = h(\xi).$$

Тому будемо шукати неперервне відображення ξ інтервалу $[0, 1]$ в себе, котре є розв'язком функціонального рівняння

$$\xi(f(x)) = f(\xi(x)). \quad (4)$$

Основним результатом є теорема.

Теорема 1. *Нехай відображення ξ є неперервний розв'язок функціонального рівняння (4). Тоді ξ має один з двох виглядів:*

1. Для деякого $k \in \mathbb{N}$

$$\xi(x) = \frac{1 - (-1)^{[kx]}}{2} + (-1)^{[kx]} \{kx\},$$

де $\{\cdot\}$ – функція дробової частини, а $[\cdot]$ – функція цілої частини, причому $k \in \mathbb{N}$ може бути довільним.

2. $\xi(x) = x_0$, де $x_0 = 0$, або $x_0 = 2/3$.

Для довільного $n \geq 1$ позначатимемо n -ну ітерацію відображення f через f^n , тобто $f^n(x) = f(f(\dots(f(x))\dots))$. Це позначення будемо використовувати не лише для відображення f , але і для відображень, позначених іншими літерами.

1. Про монотонність розв'язку відображення η рівняння (3)

До кінця цього розділу будемо вважати, що η – неперервний розв'язок функціонального рівняння (3).

Лема 1. $\eta(0) = 0$, або $\eta(0) = \frac{1}{2-v}$.

Доведення. Підставимо значення $x = 0$ у функціональне рівняння (3), отримавши

$$\eta(f(0)) = f_v(\eta(0)).$$

Тому $\eta(0)$ – нерухома точка відображення f_v . Враховуючи, що відображення f_v має дві гілки монотонності, визначені рівняннями $f_v(x) = \frac{x}{v}$ та $f_v = \frac{1-x}{1-v}$, то нерухоми точки відображення f_v – це 0 та $\frac{1}{2-v}$.

Лема 2. Якщо $\eta(0) = 0$, то $\eta(1) = 0$, або $\eta(1) = 1$.

Доведення. Підстановка значення $x = 1$ у функціональне рівняння (3) дає рівність $\eta(f(1)) = f_v(\eta(1))$. Тепер твердження леми випливає з того, що $f(1) = 0$ та того, що відображення f_v дорівнює 0 лише в точках 0 та 1 .

Наслідок 1. Якщо $\eta(1) = 1$, то η є гомеоморфізмом.

Лема 3. Якщо $\eta(0) = \frac{1}{2-v}$, то $\eta(1) = \frac{1}{2-v}$, або $\eta(1) = \frac{v}{2-v}$.

Доведення. Твердження леми випливає з рівності $f_v(\eta(1)) = \frac{1}{2-v}$, яка отримується з функціонального рівняння (3) підстановкою $x = 1$.

Наслідок 2. Якщо η монотонне та $\eta(0) = \frac{1}{2-v}$, то $\eta(1) = \frac{v}{2-v}$.

Лема 4. Якщо $\eta(0) = \frac{1}{2-v}$ та $\eta(1) = \frac{v}{2-v}$, то відображення η є немонотонним.

Доведення. З функціонального рівняння (3) для $x = 1/2$ за умов леми маємо $f_v(\eta(1/2)) = \frac{v}{2-v}$.

Про відображення f_v знаємо, що його графік складається з двох гілок монотонності, причому $x = \frac{v}{2-v}$ є нерухомою точкою відображення f_v . Тобто, $\eta(1/2)$ є нерухомою точкою відображення f_v . Втім, умова $\eta(1/2) = \frac{v}{2-v}$ суперечить монотонності відображення η , звідки маємо $\eta(1/2) = \frac{v^2}{2-v}$. Але отримана умова також суперечить монотонності відображення η , бо виходить, що $\eta(1/2) < h(0)$ та $\eta(1/2) < h(1)$. Останнє завершує доведення леми.

Лема 5. Якщо $\eta(0) = \frac{1}{2-v}$ та $\eta(1) = 0$, то відображення η є немонотонним.

Доведення. З рівняння (3) для $x = 1/2$ та умови леми маємо

$$f_v(\eta(1/2)) = 0,$$

звідки $\eta(1/2) \in \{0; 1\}$. Це суперечить монотонності η .

З доведених лем випливає така теорема.

Теорема 2. Якщо неперервне відображення η , котре є розв'язком функціонального рівняння (3), монотонне, то образ відрізка $[0; 1]$ при дії η є весь відрізок $[0; 1]$.

2. Найпростіші властивості розв'язку ξ функціонального рівняння (4)

Зауваження 1. Наведемо деякі приклади розв'язків $\xi(x)$ функціонального рівняння (4):

1. $\xi(x) = x$ для всіх $x \in [0; 1]$;
2. ξ – тотожно стале відображення, значення якого дорівнює одній з двох нерухомих точок відображення f ;
3. ξ – деяка ітерація відображення f .

Теорема 3. Якщо неперервний розв'язок ξ функціонального рівняння (4), є тотожно сталим на деякому відрізку $M = [\alpha; \beta]$, то він є тотожно сталим на всьому відрізку $[0; 1]$.

Доведення. Доведемо, що якщо відображення ξ стає на інтервалі M , то воно або стає на деякому інтервалі $[\tilde{\alpha}; \tilde{\beta}]$ довжиною $2(\beta - \alpha)$, або на деякому інтервалі $[0; \gamma]$.

Для комутативної діаграми

$$\begin{array}{ccc} [\alpha; \beta] & \xrightarrow{f} & f([\alpha; \beta]) \\ \varepsilon \downarrow & & \downarrow \varepsilon \\ \xi([\alpha; \beta]) & \xrightarrow{f} & \xi(f([\alpha; \beta])) = f(\xi([\alpha; \beta])) \end{array}$$

розглянемо два випадки: містить, чи ні відрізок $[\alpha; \beta]$ число 0,5. Якщо містить, то замінимо в комутативній діаграмі M на $M_1 = [\alpha; 0,5]$, або на $M_2 = [0,5; \beta]$. На кожному з них маємо

$$\xi(f(M_i)) = f(\xi(M_i)),$$

звідки відображення ξ виявляється сталим на множині $f(M_i)$.

Якщо M містить точку $\frac{1}{2}$, то відображення ξ буде сталим на відрізку $f(M)$, котрий матиме вигляд $[\delta; 1]$ і, повторно застосувавши комутативну діаграму до нього, отримуємо відрізок вигляду $[0; \gamma]$, на якому відображення ξ буде сталим. Застосувавши за потреби декілька разів наведені міркування для $[0; \gamma]$, отримаємо, що відображення ξ буде сталим на всій множині $[0; 1]$.

Якщо початковий відрізок M не містить точку $\frac{1}{2}$, то множина $f(M)$ буде відрізком, довжина якого в два рази більша за довжину M , причому відображення ξ буде сталим на ньому. Застосувавши наведені міркування скінченну кількість разів отримуємо, що відображення ξ стає на деякому відрізку, який містить точку 0, або точку $\frac{1}{2}$.

Теорема 4. Якщо на деякому $x \in [a; b]$ проміжку графік відображення $\xi \in$ відрізком прямої, на всьому проміжку $[0; 1]$ графік відображення $\xi \in$ ламаною, яка складається зі скінченної кількості ланок.

Доведення. Доведення цієї теореми цілком аналогічне до доведення теореми 3. Для доведення теореми 4 потрібно слово «стале» по всьому тексту доведення теореми 3 замінити на словосполучення «є відрізком прямої».

3. Доведення того, що розв'язок ξ функціонального рівняння (4) кусково лінійний

Для зручності подальших міркувань наведемо додаткові означення та позначення.

Означення 1. Позначимо A_n , $n \geq 1$ множини всіх тих точок інтервалу $[0; 1]$ таких, що $f^n(A_n) = 0$.

Лема 6. Множина A_n описується такою рівністю:

$$A_n = \left\{ 0; \frac{1}{2^{n-1}}; \dots; \frac{2^{n-1} - 1}{2^{n-1}}; 1 \right\}.$$

Перед доведенням наведеної леми наведемо зауваження про те, яким можна означити відображення $f(x)$, якщо використовувати двійковий запис числа $x \in [0; 1]$.

Зауваження 2. Якщо двійковий запис числа $x \in [0; 1]$ має вигляд

$$x = 0, \alpha_1 \alpha_2 \dots,$$

то двійковий запис числа $f(x)$ має вигляд

$$f(x) = \begin{cases} 0, \alpha_2 \alpha_3 \dots \alpha_n \dots, & \text{якщо } \alpha_1 = 0, \\ 0, \bar{\alpha}_2 \bar{\alpha}_3 \dots \bar{\alpha}_n \dots, & \text{якщо } \alpha_1 = 1, \end{cases}$$

де $\bar{\alpha}_i = 1 - \alpha_i$.

Доведення. [Доведення леми 6]

Згідно з зауваженням 2, для кожного числа $x \in [0; 1]$ умова $f^n(x) = 0$ означає, що цифри його двійкового запису, починаючи з $n + 1$ -ї довірнюють нулю, а перші n цифр є довільними. Зазначене доводить лему.

Враховуючи компактність інтервалу $[0; 1]$, з неперервності відображення ξ впливає його рівномірна неперервність. Для кожного $n \in \mathbb{N}$ з рівномірної неперервності відображення ξ впливає, що існує t таке, що з того, що у чисел $a, b \in [0; 1]$ перші t двійкових цифр однакові, впливає умова

$$|\xi(a) - \xi(b)| < 2^{-n}. \quad (5)$$

Позначимо $t_\xi(n)$ цю кількість однакових двійкових цифр.

Лема 7. Для кожного $n \in \mathbb{N}$, якщо у чисел $a, b \in [0; 1]$ перші $t_\xi(n) + 1$ двійкові цифри однакові, то $|\xi(a) - \xi(b)| < 2^{-n+1}$.

Доведення. Нехай $m = m_\xi(n)$ та двійкові розклади чисел a та b мають вигляд

$$a = 0, c_1 c_2 \dots c_{m+1} x_1 x_2 \dots$$

та

$$b = 0, c_1 c_2 \dots c_{m+1} y_1 y_2 \dots$$

Оскільки перші m цифр чисел a та b однакові, то виконується нерівність $|\xi(a) - \xi(b)| < 2^n$.

Не обмежуючи загальності, можемо вважати, що $\xi(a) \geq \xi(b)$. Припустимо, що $\xi(a) - \xi(b) < 2^n$, але $\xi(a) - \xi(b) \geq 2^{n+1}$. Це припущення, що $\xi(a)$ та $\xi(b)$ в двійковій системі мають один з поданих нижче виглядів:

Випадок 1:

$$\begin{aligned} \xi(a) &= 0, \underbrace{M \mathbf{1} \mathbf{0} \mathbf{1}}_n \mathbf{1} A, \\ \xi(b) &= 0, \underbrace{M \mathbf{0} \mathbf{1} \mathbf{0}}_n \mathbf{0} B, \end{aligned} \quad (6)$$

де $M, A, B, \mathbf{0}$ та $\mathbf{1}$ – блоки з цифр, причому в блоках $\mathbf{0}$ та $\mathbf{1}$ кількість цифр однакова, блок $\mathbf{0}$ складається лише з нулів, блок $\mathbf{1}$ складається лише з одиниць і, крім того, $0, A \geq 0, B$ та фігурна дужка, під якою написано n , означає, що n – кількість цифр у блоці, охопленому фігурною дужкою.

Випадок 2:

$$\begin{aligned} \xi(a) &= 0, \underbrace{M}_n \mathbf{1} A, \\ \xi(b) &= 0, \underbrace{M}_n \mathbf{0} B, \end{aligned} \quad (7)$$

де M, A та B – блоки з цифр, причому кількість цифр в блоці M дорівнює n та виконується нерівність $0, A \geq 0, B$.

Якщо у чисел a та b однаковими є перші $m + 1$ двійкова цифра, то у чисел $f(a)$ та $f(b)$ однаковими є перші m двійкових цифр.

Для скорочення подальших міркувань позначимо через M' – блок M з відкинутою першою цифрою, а з рискою над назвою блоку цифр, наприклад, $\overline{A}, \overline{M}'$ і т. д. позначатимемо блок, в якому кожен 0 замінено на 1 і кожен 1 – на 0 .

З рівності

$$\xi(f(x)) = f(\xi(x))$$

маємо, що для чисел $f(\xi(a))$ та $f(\xi(b))$ виконується нерівність (5).

Розглянемо перший випадок, тобто коли числа $\xi(a)$ та $\xi(b)$ мають вигляд (6).

Якщо перша цифра блоку M дорівнює нуль, то

$$\begin{aligned} f(\xi(a)) &= 0, \underbrace{M' \mathbf{1} \mathbf{0} \mathbf{1}}_{n-1} \mathbf{1} A, \\ f(\xi(b)) &= 0, \underbrace{M' \mathbf{0} \mathbf{1} \mathbf{0}}_{n-1} \mathbf{0} B. \end{aligned}$$

Ця умова суперечить умові (5), бо виходить, що

$$f(\xi(a)) - f(\xi(b)) = 2^{-n} + 2^{-n-1} \cdot (0, A - 0, B). \quad (8)$$

Якщо перша цифра блоку M дорівнює 1, то

$$f(\xi(a)) = 0, \underbrace{\overline{M'} 0 1 0}_n 0 \overline{A},$$

$$f(\xi(b)) = 0, \underbrace{\overline{M'} 1 0 1}_n 1 \overline{B}.$$

Ця умова означає, що

$$f(\xi(b)) - f(\xi(a)) = 2^{-n} + 2^{-n-1} \cdot (0, \overline{A} - 0, \overline{B}) \quad (9)$$

і також суперечить умові (5).

Розглянемо другий випадок, тобто коли числа $\xi(a)$ та $\xi(b)$ мають вигляд (7). Аналогічно до «першого випадку» розглянемо альтернативу, коли перша цифра блоку M дорівнює 0 або 1.

Якщо перша цифра блоку M дорівнює 0, то

$$f(\xi(a)) = 0, \underbrace{M'}_{n-1} 1 A,$$

$$f(\xi(b)) = 0, \underbrace{M'}_{n-1} 0 B,$$

звідки різниця $f(\xi(a)) - f(\xi(b))$ має вигляд (8), що суперечить (5).

Якщо перша цифра блоку M дорівнює 1, то

$$f(\xi(a)) = 0, \underbrace{M}_n 1 A,$$

$$f(\xi(b)) = 0, \underbrace{M}_n 0 B,$$

і різниця $f(\xi(b)) - f(\xi(a))$ має вигляд (9), і це також суперечить (5).

Наслідок 3. Нехай $t, n \in \mathbb{N}$ та $m = m_\xi(m)$. Якщо у чисел $a, b \in [0; 1]$ перші $m + t$ двійкових цифри однакові, то $|\xi(a) - \xi(b)| < 2^{-n+t}$.

Доведення. Цей наслідок доводиться індукцією за t з допомогою міркувань, цілком аналогічних до тих, що використані в лемі вище.

Наслідок 3 допускає наступну геометричну інтерпретацію. Нехай число n фіксоване. Зауважимо, що умова співпадіння перших m цифр у чисел a та b означає, що ці числа знаходяться між двома сусідніми точками множини A_{m+1} . Зафіксуємо дві довільні сусідні точки множини A_m , котрі назовемо $\alpha(t; m)$ та $\alpha(t + 1; m)$. З побудови числа m за числом n маємо, що графік відображення $h(x)$ при

$$x \in [\alpha(t; m); \alpha(t + 1; m)] \quad (10)$$

лежить в прямокутнику зі сторонами, паралельним до осей координат, який має висоту (вимір за віссю ординат), що дорівнює 2^{-n} .

Лема 7 означає, що якщо ми розділимо розглянутий прямокутник на чотири частини, провівши через середини його сторін відрізки, паралельні до координатних осей, то графік відображення h буде знаходитись точно в двох з отриманих квадратів.

Наслідок 3 означає, що якщо кожен з побудованих менших квадратів, в якому знаходиться графік відображення ξ , ми в той саме спосіб розіб'ємо на 4 частини, то графік відображення ξ буде знаходитися точно в двох з чотирьох побудованих ще менших квадратів, крім того, вказаний процес дроблення можна повторювати до нескінченності.

Означення 2. Нехай $n \in \mathbb{N}$, $m = m_\xi(n)$ та t , $0 \leq t \leq 2^{m-1}$ – деяке ціле число. Назвемо **лініями сітки** такі відрізки:

1. Відрізки, паралельні до осі абсцис при $x \in [\alpha(t; m); \alpha(t+1; m)]$, котрі (можливо, не строго) обмежують графік відображення ξ і відстань між якими дорівнює 2^{-n} ;

2. Горизонтальні відрізки, які з'єднують кінці ліній сітки, побудованих в п. 1.

3. Кожен з відрізків, які будуються при описаній вище геометричній інтерпретації лема 7 та наслідку 3.

Точки перетину ліній сітки називатимемо **вузлами сітки**. Прямокутники, утворені побудованими у п. 3, відрізками та відрізками, побудованими на попередньому кроці, назвемо **квадратами сітки**. При цьому нові лінії сітки (та, відповідно, квадрати сітки) будуються лише в тому разі, коли відкритий стартовий квадрат сітки містить принаймні одну точку графіку відображення ξ .

Зауваження 3. Зауважимо, що лінії сітки, визначені в п. 1 означення 2, визначені не однозначно — однозначно визначена лише горизонтальна відстань між цими лініями. Все інше визначене однозначно.

Зауваження 4. Якщо після чергового кроку розбиття сітки, визначеного п. 3 означення 2, відповідно до наслідку 3 графік відображення виходить за два сусідні по горизонталі прямокутники, то воно проходить через вузол сітки, утворений перетином нових ліній сітки.

Доведення. (Пояснення до зауваження) Розглянемо приклад, де на малюнку зображено інтервал $[\alpha(t; m); \alpha(t+1; m)]$ та графік відображення ξ на цьому інтервалі.

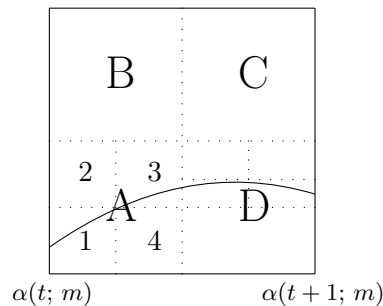

Рис. 1. Пояснення для доведення

Верхню та нижню межу на квадраті, що зображено на малюнку, розуміємо як обмеження, гарантовані означенням рівномірної неперервності функції ξ .

Квадрат ділиться на 4 квадрати, позначені літерами A, B, C, D . Графік відображення знаходиться в квадратах сітки A та D . Квадрат A поділено на чотири частини, які позначено цифрами від 1 до 4. Добре видно, що графік відображення знаходиться в утворених квадратах 1 та 3. Згідно з лемою 2 та наслідком 3 це означає, що, по-перше, цей графік проходить через точку перетину відрізків, котрі поділили квадрат A на менші квадрати 1, 2, 3, 4, а по-друге, графік відображення ξ не має точок в квадратах 2 та 4.

Лема 8. *Якщо відображення ξ не є тотожно сталим, то на кожному з проміжків J вигляду (10) графік відображення ξ проходить через деякий вузол сітки.*

Доведення. За теоремою 3 відображення ξ не є тотожно сталим на відрізку, вигляду (10), де ми розглядаємо це відображення. Тому можемо розглянути $a = \min_{x \in J} \xi(x)$ та $b = \max_{x \in J} \xi(x)$, причому $a \neq b$.

Оскільки висота кожного квадрату зменшується і щоразу ділиться на 2, то на якомусь кроці знайдеться квадрат, висота якого буде меншою за $b - a$. Відповідно до зауваження 4 це означатиме, що не пізніше, ніж через цю кількість кроків графік відображення ξ пройде через вузол сітки.

Наслідок 4. *Якщо відображення ξ не є тотожно сталим, то на кожному з проміжків J вигляду (10) є принаймні два вузли сітки, через які проходить графік відображення, причому ці вузли мають різні ординати.*

Доведення. Доведення цього наслідку цілком повторює доведення леми 8.

Лема 9. *Якщо на деякому проміжку J вигляду (10) графік не тотожно сталого відображення ξ проходить через два вузли сітки, що мають різну ординату, то графік відображення ξ є ламаною на всьому проміжку $[0; 1]$, причому ця ламана має скінченну кількість ланок.*

Доведення. Нехай a, b , ($a < b$) – точки проміжку J , в яких графік відображення ξ проходить через вузли сітки.

Тоді за наслідком 3 графік відображення ξ пройде також через точку $(c; \xi(c))$, яка є серединою відрізка з кінцями в точках $(a; \xi(a))$ та $(b; \xi(b))$.

Застосувавши наслідок 3 до відрізків $(a; c)$ та $(c; b)$ і продовживши наведені міркування нескінченно багато разів для відрізків, котрі будемо отримувати, отримаємо щільну множину точок графіку відображення, котрі належать прямій, що проходить через точки $(a; \xi(a))$ та $(b; \xi(b))$.

З неперервності відображення ξ отримаємо, що його графік при $x \in [a; b]$ буде відрізком.

Звідси з теореми 4 маємо твердження леми.

4. Властивості кусково-лінійного розв'язку ξ функціонального рівняння (4).

До кінця цього розділу позначимо через k кутовий коефіцієнт найлівішого проміжку графіку ξ , тобто $k = \xi'(0)$.

Лема 10. $\xi(0) \in \{0; \frac{2}{3}\}$.

Доведення. Підставимо $x = 0$ у функціональне рівняння (3) та отримаємо $f(\xi(0)) = \xi(0)$, тобто $\xi(0)$ – нерухома точка відображення f . Втім відображення f має лише дві нерухоми точки – точку 0 та точку $\frac{2}{3}$, яка є розв'язком рівняння $x = 2 - 2x$.

Лема 11. $\xi(0) = 0$.

Доведення. Нехай $(x_1; kx_1)$ – перша точка зламу графіку функції ξ . Тоді з комутативної діаграми

$$\begin{array}{ccc} [0; x_1] & \xrightarrow{f} & [0; 2x_1] \\ \xi \downarrow & & \downarrow \xi \\ [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1] \end{array}$$

отримуємо рівність $\xi(2x) = -2\xi(x) + 2 = -2kx + 2$, звідки $2kx = -2kx + 2$.

Лема 12. $k \geq 1$.

Доведення. Нехай для $x \in [0; x_1]$ функція ξ задається рівністю $\xi(x) = kx$, причому $(x_1; kx_1)$ – точка зламу графіку ξ .

Припустимо, що $k < 1$.

Оскільки $k < 1$, то для кожного $x \in [0; 1/2]$ виконується нерівність $kx < 1/2$ і для кожного $x \in [0; 1/2]$ з комутативної діаграми

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & 2x \\ \xi \downarrow & & \downarrow \xi \\ kx & \xrightarrow{f} & 2kx = \xi(2x) \end{array}$$

маємо, що для кожного $x \in [0; 2x_1]$ виконується рівність $\xi(x) = kx$.

Це означає, що $\xi(x) = kx$ для кожного $x \in [0; 1]$, тобто $x_1 = 1$. Але в такому разі має комутувати діаграма

$$\begin{array}{ccc} 1 & \xrightarrow{f} & 0 \\ \xi \downarrow & & \downarrow \xi \\ k & \xrightarrow{f} & ?, \end{array}$$

тобто виконувати рівність $f(k) = 0$, яка суперечить умові $k < 1$.

Лема 13. На проміжку $x \in [0; \frac{1}{k}]$ виконується рівність $\xi(x) = kx$.

Доведення. Нехай x_1 – абсциса першої, додатної точки зламу графіку ξ . Тоді для $x_2 = \min\{1/2; x_1\}$ та довільного $x \in [0; x_2]$ розглянемо комутативну діаграму

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & 2x \\ \xi \downarrow & & \downarrow \xi \\ kx & \xrightarrow{f} & ?, \end{array}$$

з якої за додаткової умови $kx < \frac{1}{2}$ випливає рівність

$$2kx = \xi(2x). \quad (11)$$

Зробивши в рівності (11) заміну $t = 2x$, отримаємо рівність $kt = \xi(t)$, котра справджується при кожному $t < \frac{1}{k}$, звідки маємо, що на проміжку $[0; \frac{1}{k}]$ функція ξ не має точок зламу, тобто $x_1 \geq \frac{1}{k}$. Втім, при $t = \frac{1}{k}$ виконується рівність $\xi(t) = 1$, звідки $x_1 \leq \frac{1}{k}$, що доводить лему.

З лем 12 та 13 випливає такий наслідок.

Наслідок 5. Якщо $k = 1$, то $\xi(x) = x$ для всіх $x \in [0; 1]$.

Лема 14. Для $x \in [\frac{1}{k}; \frac{2}{k}] \cap [0; 1]$ виконується рівність $\xi(x) = 2 - kx$.

Доведення. Розглянемо для $x \in [\frac{1}{2k}; \frac{1}{k}]$ комутативну діаграму

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & 2x \\ \varepsilon \downarrow & & \downarrow \varepsilon \\ kx & \xrightarrow{f} & 2 - 2kx. \end{array}$$

Звідси на проміжку $x \in [\frac{1}{k}; \frac{2}{k}]$ виконується рівність $\xi(x) = 2 - kx$.

Лема 15. На кожному проміжку вигляду $[\frac{2t}{k}; \frac{2t+1}{k}]$ відображення ξ має кутовий коефіцієнт k , а на кожному проміжку вигляду $[\frac{2t+1}{k}; \frac{2t+2}{k}]$ відображення ξ має кутовий коефіцієнт $-k$.

Доведення. Припустимо, що для всіх $t \leq t_0$ лему доведено, причому $\frac{2t+2}{k} \leq \frac{1}{2}$. Доведемо, що в такому разі твердження леми буде справедливим і для всіх $t \leq 2t_0$. Застосувавши міркування, що представимо нижче, n разів (де n – деяке натуральне число) отримаємо, що твердження леми буде справедливим також для всіх $t \leq 2^n t_0$.

Зафіксуємо довільне $t < t_0$ таке, що $\frac{2t+2}{k} \leq \frac{1}{2}$. Для множини $M_1 = [\frac{2t}{k}; \frac{2t}{k} + \frac{1}{2k}]$ та $x \in M_1$ розглянемо комутативну діаграму

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & 2x \\ \varepsilon \downarrow & & \downarrow \varepsilon \\ \xi(x) & \xrightarrow{f} & ? \end{array} \quad (12)$$

Оскільки на множині M_1 відображення ξ зростає від 0 до $\frac{1}{2}$, то $\xi(x) = kx - 2t$ при $x \in M_1$ та комутативна діаграма може бути переписана у вигляді $\xi(2x) = 2\xi(x)$. Замінивши $2x = s$, маємо, що при $s \in [\frac{4t}{k}; \frac{4t}{k} + \frac{1}{k}]$ виконується рівність

$$\xi(s) = ks - 4t. \quad (13)$$

Для множини $M_2 = [\frac{2t}{k} + \frac{1}{2k}; \frac{2t+1}{k}]$ та $x \in M_2$ розглянемо комутативну діаграму (12). Оскільки на множині M_2 відображення ξ зростає від $\frac{1}{2}$ до 1, то $\xi(x) = kx - 2t$ при $x \in M_2$ та комутативна діаграма може бути переписана у

вигляді $\xi(2x) = 2 - 2\xi(x)$. Замінивши $2x = s$, маємо, що при $s \in [\frac{4t+1}{k}; \frac{4t+2}{k}]$ виконується рівність

$$\xi(s) = 2 - ks + 4t. \quad (14)$$

Для множини $M_3 = [\frac{2t+1}{k}; \frac{2t+1}{k} + \frac{1}{2k}]$ та $x \in M_3$ розглянемо комутативну діаграму (12). Оскільки на множині M_3 відображення ξ спадає від 1 до $\frac{1}{2}$, то $\xi(x) = -kx + 2t + 2$ при $x \in M_3$ та комутативна діаграма може бути переписана у вигляді $\xi(2x) = 2 - 2\xi(x)$. Замінивши $2x = s$, маємо, що при $s \in [\frac{4t+2}{k}; \frac{4t+3}{k}]$ виконується рівність

$$\xi(s) = ks - 4t - 2. \quad (15)$$

Для множини $M_4 = [\frac{2t+1}{k} + \frac{1}{2k}; \frac{2t+2}{k}]$ та $x \in M_4$ розглянемо комутативну діаграму (12).

Оскільки на множині M_4 відображення ξ спадає від $\frac{1}{2}$ до 0, то $\xi(x) = -kx + 2t + 2$ при $x \in M_4$ та комутативна діаграма може бути переписана у вигляді $\xi(2x) = 2\xi(x)$. Замінивши $2x = s$, маємо, що при $s \in [\frac{4t+3}{k}; \frac{4t+4}{k}]$ виконується рівність

$$\xi(s) = -ks + 4t + 4. \quad (16)$$

Рівності (13)–(16) дозволяють реалізувати міркування, описані на початку доведення, і це доводить лему.

Наслідок 6. 1. $k \in \mathbb{N}$, причому або $k = 1$, або число k парне.

2. Нулі відображення ξ мають вигляд $\frac{2t}{k}$, де $t \in \mathbb{N}$.

Доведення. 1. Якщо $k > 1$, то з лем 2 та 15 випливає, що на проміжку $[0; 1]$ відображення має цілу кількість проміжків, на кожному з яких набуває по одному значенню з інтервалу $[0; 1]$, причому область визначення кожного з цих проміжків є інтервалом довжиною $\frac{1}{k}$.

Це означає, що частка $1 : \frac{1}{k}$ є цілим числом.

Другий пункт наслідку отримується з леми 15 прямою перевіркою.

Лема 16. Відображення ξ , визначене при натуральних k умовою леми 15, задовольняє функціональне рівняння (4).

Доведення. Для $x \in [0; \frac{1}{2}]$ твердження леми випливає з доведення леми 15. Тому досить розглянути рівняння (4) при $x \in [\frac{1}{2}; 1]$.

Для $t \geq \frac{k}{2}$ та кожної з множин $M_1 = [\frac{2t}{k}; \frac{2t}{k} + \frac{1}{2k}]$, $M_2 = [\frac{2t}{k} + \frac{1}{2k}; \frac{2t+1}{k}]$, $M_3 = [\frac{2t+1}{k}; \frac{2t+1}{k} + \frac{1}{2k}]$ та $M_4 = [\frac{2t+1}{k} + \frac{1}{2k}; \frac{2t+2}{k}]$ по чергово розглянемо діаграми

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & -2x + 2 \\ \varepsilon \downarrow & & \downarrow \varepsilon \\ [0; 1] & \xrightarrow{f} & [0; 1] \end{array} \quad (17)$$

при $x \in M_i$, $i = 1, \dots, 4$ та покажемо, що в разі виконання умов леми ці діаграми дійсно будуть комутувати.

При $x \in M_1$ відображення ξ має вигляд $\xi(x) = kx - 2t$. Оскільки $\xi(x) \in [0; 1/2]$, то комутування діаграми рівносильне рівності $2\xi(x) = \xi(-2x + 2)$. Втім

при $x \in M_1$ виконується включення $2 - 2x \in \widetilde{M}_1 = [\frac{2k-4t-1}{k}; \frac{2k-4t}{k}]$. При $x \in \widetilde{M}_1$ відображення ξ пробігає всі значення від 1 до 0, спадаючи з кутовим коефіцієнтом $-k$, тобто при $x \in \widetilde{M}_1$ має місце формула $\xi(x) = -kx + 2k - 4t$.

Таким чином, комутування діаграми (17) рівносильне тривіальній рівності $2(kx - 2t) = -k(-2x + 2) + 2k - 4t$.

При $x \in M_2$ відображення ξ має вигляд $\xi(x) = kx - 2t$. Оскільки $\xi(x) \in [1/2; 1]$, то комутування діаграми (17) рівносильне рівності $2 - 2\xi(x) = \xi(-2x + 2)$. Втім при $x \in M_2$ виконується включення $2 - 2x \in \widetilde{M}_2 = [\frac{2k-4t-2}{k}; \frac{2k-4t-1}{k}]$. При $x \in \widetilde{M}_2$ відображення ξ пробігає всі значення від 0 до 1, зростаючи з кутовим коефіцієнтом k , тобто при $x \in \widetilde{M}_2$ має місце формула $\xi(x) = kx - 2k + 4t + 2$.

Таким чином, комутування діаграми (17) рівносильне тривіальній рівності $2 - 2(kx - 2t) = k(-2x + 2) - 2k + 4t + 2$. При $x \in M_3$ відображення ξ має вигляд $\xi(x) = -kx + 2t + 2$. Оскільки $\xi(x) \in [1/2; 1]$, то комутування діаграми (17) рівносильне рівності $2 - 2\xi(x) = \xi(-2x + 2)$. Втім, при $x \in M_3$ виконується включення $2 - 2x \in \widetilde{M}_3 = [\frac{2k-4t-3}{k}; \frac{2k-4t-2}{k}]$. При $x \in \widetilde{M}_3$ відображення ξ пробігає всі значення від 1 до 0, спадаючи з кутовим коефіцієнтом $-k$, тобто при $x \in \widetilde{M}_3$ має місце формула $\xi(x) = -kx + 2k - 4t - 2$. Таким чином, комутування діаграми (17) рівносильне тривіальній рівності $2 - 2(-kx + 2t + 2) = -k(-2x + 2) + 2k - 4t - 2$.

При $x \in M_4$ відображення ξ має вигляд $\xi(x) = -kx + 2t + 2$. Оскільки $\xi(x) \in [0; 1/2]$, то комутування діаграми (17) рівносильне рівності $2\xi(x) = \xi(-2x + 2)$. Втім при $x \in M_4$ виконується включення $2 - 2x \in \widetilde{M}_4 = [\frac{2k-4t-4}{k}; \frac{2k-4t-3}{k}]$. При $x \in \widetilde{M}_4$ відображення ξ зростає від 0 до 1 з кутовим коефіцієнтом k , тобто при $x \in \widetilde{M}_4$ має місце формула $\xi(x) = kx - 2k + 4t + 4$. Таким чином, комутування діаграми (17) рівносильне тривіальній рівності $2(-kx + 2t + 2) = k(2 - 2x) - 2k + 4t + 4$.

Теорема 1, наведена як основний результат роботи, є природним узагальненням доведених лем.

1. **Плахотник М.** Топологічна спряженість кусково-лінійних унімодальних відображень / М. Плахотник, В. Федоренко // Збірник праць Інституту математики НАН України. – Київ, 2014. – Т. 11, №5. – С. 115–127.
2. **Skufca J.D.** A concept of homeomorphic defect for defining mostly conjugate dynamical systems / Joseph D. Skufca, Erik M. Bolt // Chaos. – 2008. – № 03118. – Р. 1–18.
3. Шарковский А.Н. Введение в теорию функциональных уравнений / А. Н. Шарковский, С. Ф. Коляда, А. Г. Сивак, В. В. Федоренко. – Киев: Наукова думка, 1989. – 216 с.

Плахотник М. В.

НЕОБРАТИМЫЙ АНАЛОГ СОПРЯГАЮЩЕГО ОТОБРАЖЕНИЯ ДЛЯ ПАРЫ ТЕНТОПОДОБНЫХ ОТОБРАЖЕНИЙ

Резюме

Изучается функциональное уравнение, определяющее топологическую сопряженность пары тентоподобных кусочно линейных отображений интервала в себя. Получены все непрерывные решения этого функционального уравнения, в частности доказано, что количество этих решений счетно.

Ключевые слова: топологическая сопряженность, тент-отображение, одномерная динамика.

Plakhotnyk M.

NONINVERTIBLE ANALOGUE FOR THE CONJUGATE MAPPING FOR THE PAIR OF TENT-LIKE MAPPINGS

Summary

The functional equation which appear in the definition of the topological conjugacy of the tent-like piecewise linear mappings of an interval into itself. All the solutions of this functional equations are obtained and the countable number of these solutions is proved.

Key words: topological conjugacy, tent-maps, one-dimensional dynamics.

REFERENCES

1. **Plakhotnyk, M. & Fedorenko, V.** 2014, Topologichna spryazhenist kuskovo-liniynih unimodalnih vidobrazhen [Topological conjugation of piecewise linear unimodal mappings], *Proceedings of the Institute of Mathematics of the NAS of Ukraine*, 11, no. 5., pp. 115–127.
2. **Skufca, J. D. & Bolt, E. M.** 2008, A concept of homeomorphic defect for defining mostly conjugate dynamical systems, *Chaos*, no. 03118, pp. 1–18.
3. **Sharkovskiy, A. N., Kolyada, S. F., Sivak, A. G. & Fedorenko, V. V.** 1989, *Vvedenie v teoriyu funktsionalnykh uravneniy* [Introduction to the theory of functional equations], Kyiv: Naukova dumka, 216 p.